

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Правничий коледж

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
Конституційне право зарубіжних країн
підготовки молодшого спеціаліста

галузь знань 08 право

спеціальність 081 право

(Шифр за ОПП _____)

2016 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Правничим коледжем Львівського національного університету імені Івана Франка

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: к.ю.н. Брийовська І.Б., викл. Косаняк В.Я.

Обговорено та рекомендовано до затвердження на Педагогічній раді Правничого коледжу

Протокол № ____ від. “ ____ ” _____ 2016 р.

Галузь знань 08 право, спеціальність 081 право.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни “ Конституційне право зарубіжних країн” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки молодшого спеціаліста, галуззю знань 08 - право, спеціальністю 081 - право.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є сукупність правових норм, які регулюють основи усіх найбільш важливих суспільних відносин: основи життя особи, колективу, суспільства, держави.

Міждисциплінарні зв'язки: Міжнародне право, Теорія держави та права, Конституційне право України.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Змістовий модуль I. Загальна частина Конституційного права зарубіжних держав

2. Змістовий модуль II. Особлива частина Конституційного права зарубіжних держав

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “Конституційне право зарубіжних країн” є всебічне пізнання та осмислення конституцій провідних держав світу, вивчення основних механізмів (моделей) конституційно-правового регулювання головних інститутів конституційного права зарубіжних держав.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “ Конституційне право зарубіжних країн” є

забезпечити підготовку висококваліфікованих спеціалістів, що володіють ґрунтовними знаннями в галузі конституційного права, вміють використовувати їх у повсякденному житті та професійній діяльності.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

– особливості політико-правової природи та змісту поняття конституційне право, яке використовується у різних правових системах: США, держав Європи та Азії; специфіку конституційно-правових інститутів та норм держав, що належать до різних політико-правових систем;

- специфіку регулювання конституційно-правових відносин у державах, що належать до різних правових систем;
 - зміст понять конституціоналізм, конституція, конституційні та органічні закони, конституційний лад, конституційний статус людини і громадянина, громадянство, безпосередня демократія, вибори, виборча система, референдум, система органів державної влади, адміністративно-територіальний устрій, автономія, місцеве самоврядування;
 - структуру Конституцій Великобританії, Іспанії, Італії, США, ФРН, Франції, Польщі, Росії та держав Балтії, держав арабського світу, їх місце та роль у системі законодавства;
 - засади конституційного ладу Великобританії, Іспанії, Італії, США, ФРН, Франції, Польщі, Росії та держав Балтії, держав арабського світу;
 - підстави і порядок набуття та припинення громадянства в державах ЄС, США, країнах пострадянського простору;
 - основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина у Великобританії, Іспанії, Італії, США, ФРН, Франції, Польщі, Росії та державах Балтії, специфіку їх конституційно-правового регулювання;
 - види виборів, виборчих систем і референдумів;
 - порядок формування, функції та повноваження органів державної влади Великобританії, Іспанії, Італії, США, ФРН, Франції, Польщі, Росії та держав Балтії, держав арабського світу (*глави держави, парламенту, уряду, міністерств та державних комітетів, судів загальної та конституційної юрисдикції, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування*);
 - систему територіального устрою федеративних та унітарних держав;
 - правове становище автономій, національних меншин, корінних народів;
 - систему, функції та повноваження органів місцевого самоврядування.
- вміти :**
- охарактеризувати Конституції зарубіжних держав за класифікаційними критеріями;
 - аналізувати конституційні норми з точки зору їх структури та змісту;

- класифікувати конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина та аналізувати їх зміст;
- визначати види виборів та виборчих систем, тлумачити новели виборчого законодавства;
- аналізувати порядок проведення національних та місцевих референдумів, їх роль у зміцненні демократії;
- характеризувати обсяг і зміст повноважень парламенту, глави держави, уряду та інших органів виконавчої влади, судів загальної та конституційної юрисдикції;
- визначати особливості правового статусу автономій в унітарній державі;
- характеризувати інститут місцевого самоврядування.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться _____ години/_____ кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Загальна частина Конституційного права зарубіжних держав

Тема 1.

Вступ до предмету “Конституційне право зарубіжних держав”

1.1. Зміст поняття «конституційне право». Особливості розуміння предмету конституційно-правового регулювання у державах з різними конституційно-правовими традиціями, конституційною історією, станом розвитку демократії, політичними системами, політичними режимами та формами правління. Найбільш характерні визначення конституційного права у США, Великобританії, Франції, ФРН, Іспанії, Італії, Польщі, Росії, державах арабського світу.

Конституційне право зарубіжних держав. Конституційне (державне) право зарубіжних держав. Державне право зарубіжних держав. Порівняльне конституційне право. Порівняльне правознавство.

Структура навчальної дисципліни “конституційне право зарубіжних держав”. Зміст загальної частини конституційного права зарубіжних держав. Зміст особливої частини конституційного права зарубіжних держав.

Передовий досвід та особливості викладання курсу конституційного права у державах, що належать до англосаксонської правової системи. Наукова спадщина Блекстона (“Коментарі до англійських законів”). Реформа Х. Лангделла (Гарвардський університет, США). “Case-method”. Вивчення судових справ “Case-law”. Вплив юстиції на формування сучасного конституційного права Австрії, Великобританії, Канади та інших держав. Роль Верховного суду у формуванні конституційної моделі держави.

Передовий досвід та особливості викладання курсу конституційного права у державах, що належать до романо-германської правової системи. Вивчення судових справ “Case-law”. Конституційно-правові доктрини О. Мірабо, Ш. Монтеск’є, І. Бентама. Вплив на розвиток державного права Німеччини доктрини позитивізму.

Поява та розвиток навчальної дисципліни “Конституційне право” в зарубіжних державах. Чинники, що сприяли розвитку навчальної дисципліни конституційного права.

1.2. Загальна характеристика науки конституційного права зарубіжних держав. Співвідношення наукових юридичних дисциплін: “конституційне право відповідної держави”, “порівняльне конституційне право”, “загальне конституційне право” та “історія конституційного права”. Філософія конституційного права. Соціологія конституційного права. Компаративне конституційне право.

Предмет сучасної науки конституційного права зарубіжних держав. Характерні риси предмету науки конституційного права та їх відмінність від порівняльного конституційного права. Проблеми розмежування конституційно-правових та соціально-економічних явищ.

Система науки конституційного права зарубіжних держав. Функції науки конституційного права зарубіжних держав: пізнавальна, критична, прогностична, практична. Методи науки конституційного права зарубіжних держав: формально-

юридичний, компаративістський, історичний, соціологічний, статистичний. Джерела науки конституційного права зарубіжних держав. Суб'єкти конституційного права зарубіжних країн.

Етапи становлення науки конституційного права зарубіжних держав. Донауковий період - домінування ліберальних політичних поглядів (1789-1848 рр.). Конституційна догматика (Праця Ф. фон Гербера "Основи системи німецького державного права" (1865). Позитивістська школа в конституційному праві та її представники. П. Лабанд "Державне право німецького Рейху" (1883). А.Дайсі, Г. Єллінек, А. Есмен, В. Орландо, М. Коркунов, Ф. Кокошкін. Соціологічна школа та її представники: О. фон Гірке, Г. Геллер, Л. Дюгі, М. Оріу. Концепція солідаризму (Е. Дюркгейм, Е. Буржуа). Теорія інституціоналізму (А. Оріу, Р. Ренар, С. Романо). Інтеграціоналізм. Глобалізація.

1.3. Поняття і предмет конституційного права як галузі права в зарубіжних державах. Витоки конституційного права. Співвідношення конституційного права та публічного права. Поняття системи конституційного права. Інститут конституційного права. Види конституційно-правових інститутів.

Основні тенденції сучасного розвитку конституційного права (виділення нових галузей права, формування нових конституційно-правових інститутів, нівелювання значимості окремих конституційно-правових інститутів, трансформація змісту сучасних конституційно-правових інститутів).

Конституційно-правові норми. Визначення поняття конституційно-правової норми через зміст конституційного права, за сферами суспільного життя, за колом суб'єктів, що їх встановлює. Класифікація конституційно-правових норм (за змістом, за характером припису, за формою припису, територією дії, за джерелами).

Поняття методу конституційного права. Характерні риси методу конституційного права (домінування імперативних норм, присутність норм-принципів тощо).

1.4. Особливості сучасного етапу розвитку конституційного права. Вплив національної правової культури на стан розвитку конституційно-правових інститутів. Вплив міжнародного права. Уніфікація конституційно-правового

регулювання. Вплив конституційно-правового досвіду зарубіжних держав. Оновлення змісту традиційних інститутів конституційного права. Зростання ваги гарантій, механізмів конституційного захисту прав і свобод людини та конституційного ладу. Формалізація механізму розв'язання соціального конфлікту. Деталізація конституційних положень.

Тема 2.

Джерела конституційного права як галузі права в зарубіжних державах

2.1. Поняття джерела конституційного права та його значення. Джерело як фундаментальна основа права. Джерело як спосіб вираження волі соціуму. Джерело як форми, процедури, приписи, завдяки яким право стає реальністю.

Особливості джерел конституційного права в державах, що належать до англосаксонської системи права (Великобританія, США, Канада, Індія, Австралія, Нова Зеландія та ін.). Особливості джерел конституційного права в державах, що належать до романо-германської системи права (Франція, ФРН, Італія, Іспанія і т.д.). Особливості джерел конституційного права в державах, що належать до держав арабського світу.

Джерела конституційного права і міжнародне право. Трансформація системи джерел конституційного права у державах-учасниках ЄС. Рішення Європейського суду у справі Сімменталь. Співвідношення законодавства ЄС із конституціями держав ЄС. Судова практика Бельгії щодо пріоритету права ЄС над національною Конституцією. Рішення Європейського суду у справі №26/62 *Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen* (1963).

Міжнародні договори як джерела національного конституційного права. Міжнародні договори як складова некодифікованої національної конституції (Австрія).

2.2. Закон в системі джерел конституційного права. Види законів, що регулюють конституційно-правові відносини в зарубіжних країнах. Класифікація законів за їх юридичною силою, за часом дії, за суб'єктами законотворення, умовами чинності, за способами систематизації норм та іншими критеріями.

Конституція як один із різновидів законів (у формальному змісті). Конституційні закони. Органічні закони. Особливості процедури прийняття та внесення змін і доповнень в конституційні та органічні закони. Звичайні закони. Закони, прийняті на референдумі, законодавчим органом, у порядку заміщення парламенту, главою держави. Надзвичайні закони. Ненормативні закони. Публічні та приватні закони. Акти, що мають силу закону та прирівнювані до закону. Правова природа декретів, парламентських регламентів.

2.3. Договір як джерело конституційного права в зарубіжних державах. Внутрішньодержавні і міжнародні договори. Види внутрішньодержавних конституційно-правових договорів. Договори, що укладаються між суб'єктами федерації, автономними утвореннями, муніципальними утвореннями (Аргентина, Швейцарія та ін.). Договори, що укладаються між федерацією та суб'єктами федерації (Австрія, Бельгія, Швейцарія). Договори центрального уряду та урядів суб'єктів федерації з корінними народами, що проживають на території держави (США, Канада, Нова Зеландія).

2.4. Конституційно-правовий звичай як джерело конституційного права. Конституційні угоди. Джерела виникнення конституційно-правових звичаїв. Місце і роль конституційно-правового звичаю в системі джерел конституційного права держав із різними правовими системами. Особливості конституційно-правового звичаю у країнах англосаксонської системи права. Особливості застосування конституційних звичаїв у країнах Латинської Америки, США, Канаді.

2.5. Судовий прецедент як джерело конституційного права. Загальне право і право справедливості. Особливості прецеденту як джерела конституційного права. Принцип обов'язковості прецеденту.

Принципи доктрини судового прецеденту у Великобританії. Обов'язковість рішень вищестоячих судів для нижчестоячих судів. Зв'язаність судів власними рішеннями. Необов'язковість для апеляційних судів власних рішень, що суперечать наступним рішенням Палати Лордів. Незв'язаність Судового комітету Таємної Ради власними рішеннями та рішеннями Палати Лордів.

Роль Палати Лордів у формуванні прецедентного права Великобританії. Особливості прецеденту Суду європейського співтовариства (м. Люксембург). Обов'язковий характер рішень Суду для держав-учасниць. Принцип пріоритету та безпосередньої чинності права Європейського Союзу в державах-учасниках. Відповідальність за невиконання актів ЄС. Обов'язковість права ЄС для національних судів при розгляді ними судових справ. Прецедентне право Європейського суду з прав людини (м. Страсбург).

2.6. Доктрина як джерело конституційного права. Праці англійських учених Р.Гленвілла, Г.Брактона, В.Беджгота, А.Дайсі, Д.Мілля, французьких Ш.Монтеск'є, А.Есмена, німецьких Г.Еллінека, П.Лабланда. Практика використання правової доктрини як джерела конституційного права. Роль правової доктрини у вирішенні конституційно-правових питань діяльності парламенту, уряду та інших органів державної влади. Застосування доктрини в діяльності комітетів палат Конгресу США. Застосування правової доктрини в судовій практиці держав з англосаксонською системою права. Роль правової доктрини в конституційному праві держав романо-германської системи права. “Фікх” (доктрина і норми права) як джерело права мусульманських країн.

Правові принципи як джерела конституційного права. Принцип “доброї волі” при виконанні договорів і зобов'язань. Принцип “*pacta sunt servanda*” (необхідності виконання договорів). Принцип “вузького тлумачення кримінальних законів” у США.

Тема 3.

Теорія конституції в конституційному праві зарубіжних держав

3.1. Виникнення і розвиток конституцій. Давнє значення терміну “конституція”. Конституції – акти імператорів в добу принципату. Застосування терміну “конституція” в період Середньовіччя (резолуції польського Сейму, церковні акти). Формування поняття конституції. Перше визначення поняття конституції (Генрі Сент-Джон віконт Болінброк, 1733 р.).

Передумови прийняття Конституції США. Прийняття конституцій американськими штатами. Розроблення та прийняття Конституції США. Вплив французької революції на поширення конституцій у Європі.

3.2. Поняття конституції. Юридичний і політичний зміст конституції. Конституція як ліберальний політичний порядок. Конституція як сукупність фундаментальних правових норм. Матеріальна і формальна конституція. Юридична і фактична конституція. Реальна і фіктивна конституція. Соціальна конституція. Жива конституція.

Сутність конституції у поглядах школи природничого права, нормативістів, інституціоналістів, марксистів. Соціальні функції конституції. Політична функція. Зміст правової функції. ідеологічна функція.

Конституція і конституціоналізм, конституційний лад та конституційний ідеал.

3.3. Класифікація конституцій. Види конституцій за формою зовнішнього виразу. Писані і неписані конституції. Кодифіковані та некодифіковані. Жорсткі і гнучкі конституції (нормативно закриті і нормативно відкриті). Демократичні і авторитарні конституції. Тоталітарні конституції. Монархічні та республіканські конституції. Одкрийовані та установчі конституції. Конституції, прийняті установчими зборами, парламентом, на референдумі. Конституції, даровані монархом чи метрополією колоніям. Постійні і тимчасові конституції. Конституції федеративної держави і суб'єктів федерації. Особливості внесення змін і доповнень в писані та неписані конституції.

3.4. Структура конституцій зарубіжних держав. Структура кодифікованих конституцій. Преамбула, основна частина, заключні, перехідні і додаткові положення, додатки. Структура некодифікованих конституцій. Конституційні норми. Норми прямої та непрямой дії. Диспозитивні та імперативні конституційні норми.

3.5. Правова охорона конституції. Тлумачення конституції. Офіційне та неофіційне тлумачення. Автентичне і неавтентичне офіційне тлумачення. Поняття та суть інституту конституційного контролю (нагляду). Конституційне правосуддя. Об'єкти конституційного контролю. Види конституційного

контролю. Обов'язковий і факультативний конституційний контроль. Абстрактний і конкретний контроль. Формальний і матеріальний контроль. Моделі конституційного контролю в зарубіжних державах. Органи конституційного контролю, їх повноваження.

Тема 4.

Основи конституційно-правового статусу людини та громадянина у зарубіжних державах

4.1. Поняття основ конституційно-правового статусу людини і громадянина. Дуалізм поняття “людина і громадянин”, особливості його застосування. Особливості конституційно-правового регулювання статусу людини та громадянина у правових системах зарубіжних держав. Принципи конституційно-правового статусу особи в зарубіжних державах. Принципи рівності і рівноправності в конституційному праві зарубіжних держав.

4.2. Інститут прав, свобод та обов'язків особи в зарубіжних державах. Поняття прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Права людини і права громадянина. Конституційно-правовий механізм та практика обмеження політичних, економічних та особистих прав і свобод.

Еволюція інституту прав і свобод людини та громадянина. Основоположні акти зарубіжних держав, присвячені закріпленню прав і свобод особи. Велика Хартія вольностей Іоана Безсмертного (Англія, 1215 р.), Кодекс Магнуса Еріксона (Швеція, 1350 р.), акти метрополій (15-17 ст.), Декларації 18 ст., Конституції (19-21 ст.).

Сучасні концепції прав людини і їх конституційно-правове оформлення. Природничо-правовий і позитивістський підходи до концепції прав людини. Західна концепція прав людини. Концепція правового статусу особи в Хартії основних прав Європейського Союзу. Ісламські концепції прав і свобод людини. Африканська концепція прав людини. Соціалістична концепція правового статусу людини.

4.3. Конституційно-правове регулювання статусу національних меншин і корінних народів у зарубіжних державах. Поняття національної меншини.

Етнічні, релігійні та мовні меншини. Права національних меншин (свобода самоідентифікації, заборона дискримінації, право на політичне представництво, права, що забезпечують збереження і розвиток меншини як особливої спільності тощо). Територіальна та культурна автономії. Поняття корінних народів. Особливості статусу корінних народів у США, Канаді, Новій Зеландії, скандинавських державах.

4.4. Способи та інститути захисту прав і свобод людини та громадянина в зарубіжних державах. Конституційні межі правового статусу особи. Гарантії прав і свобод людини і громадянина. Нормативні та інституційні гарантії прав і свобод особи в зарубіжних державах. Діяльність органів судової влади як гарантія прав і свобод особи. Спеціалізовані органи, уповноважені забезпечувати дотримання прав і свобод людини і громадянина (органи конституційного контролю, омбудсмани). Міжнародні органи з захисту прав людини.

4.5. Інститут громадянства (підданства) в зарубіжних країнах. Поняття підданства та його походження. Поняття і зміст громадянства. Способи та умови набуття громадянства. Філіація. Натуралізація. Оптація та трансфер. Поновлення громадянства. Спрощені процедури набуття громадянства. Підстави припинення громадянства. Експатріація, денаціоналізація, денатуралізація. Втрата громадянства. “Громадянство” і “національність” в зарубіжних державах. Конституційно-правове регулювання питань подвійного громадянства (біпатризм). Апатризм. Режим іноземців та біженців у зарубіжних країнах. Інститути притулку, видворення з держави, видачі особи іноземній державі. Конституційно-правове регулювання статусу співвітчизників (титульної нації, діаспори). Конституційно-правові засади статусу репатріантів.

Тема 5.

Конституційні засади регулювання економічних, соціальних та культурних відносин у зарубіжних державах

5.1. Становлення і розвиток конституційних засад регулювання економічних, соціальних та культурних відносин. Конституційний принцип свободи та його вплив на соціальну сферу суспільних відносин. Виникнення

моделей економіки. Ліберальна (ринкова) модель економіки. Державна (тоталітарна) модель економіки. Концепції державного регулювання економіки. Неоліберальна концепція. Соціал-демократична концепція регулювання економіки. Соціалістична тоталітарна модель. Фашистська концепція тоталітарного регулювання економіки при збереженні ринку. Деталізація конституційного регулювання засад економічних, соціальних та культурних відносин (Конституція РСФСР 1918 р.).

5.2. Конституційні засади регулювання економічних відносин в зарубіжних державах. Засади регулювання економічних відносин у країнах з ринковою економікою. Конституційне закріплення соціальної функції власності (Конституції Німеччини 1919р., Югославії 1921 р.). Конституційне закріплення права державної власності (Конституції Румунського королівства 1923 р., Ірландії 1922 р.). Конституційні засади власності і праці. Конституційні принципи економічної діяльності. Принцип рівноправності всіх форм власності. Свобода підприємницької діяльності. Принцип недоторканності власності. Свобода конкуренції.

Конституційні засади економічної системи в соціалістичних країнах. Соціалістичні принципи участі трудящих в управлінні економікою, розподілу благ за кількістю і якістю праці. Роль праці при соціалізмі. Конституційне закріплення форм власності в соціалістичних державах. напрями економічної політики в діяльності держави. соціально-економічні права громадян та їх гарантії. Конституційні засади регулювання економічних відносин в постсоціалістичних державах.

5.3. Конституційно-правове регулювання соціальних відносин в зарубіжних державах. Принципи конституційного регулювання відносин соціальної системи у зарубіжних країнах. Принцип соціальної солідарності. Соціальна справедливість. Принцип соціальної держави. Принцип соціального партнерства і співробітництва роботодавців і найманих працівників. Державна політика у галузі екології, охорони здоров'я і соціального забезпечення. Міжнаціональні відносини. Способи конституційного регулювання міжнаціональних відносин. Культурно-національна, корпоративна і національно-територіальна автономії.

Конституційні принципи духовно-культурних відносин в галузі освіти, науки, культури, релігії. Принцип культурної багатоманітності. Свобода науки і культури.

Тема 6.

Політичні інститути в конституційному праві зарубіжних держав

6.1. Конституційно-правове регулювання політичних відносин в зарубіжних державах, його предмет та структура. Статус інститутів політичної системи: держави, політичних партій, громадських організацій, армії, засобів масової інформації. Політичний процес як предмет конституційно-правового регулювання. Конституційно-правове регулювання політичної та правової культури. Політичний режим як предмет конституційно-правового регулювання.

6.2. Поняття і сутність держави як конституційно-правового інституту. Характеристики держави в конституціях зарубіжних держав. Соціальна держава. Правова держава. Демократична держава. Світська держава. Теократична держава. Клерикальна держава. Соціалістична держава. Офіційна назва держави і конституційне право зарубіжних держав.

Принципи організації держави. принципи розподілу влади, єдності влади і політичної багатоманітності в конституційному праві зарубіжних держав. Символи держави. Державний герб. Державні кольори. Державний прапор. Державний гімн. Державна печатка. Столиця. Державна мова в сучасному конституційному праві зарубіжних держав.

Конституційно-правовий статус армії та збройних сил в зарубіжних державах.

6.3. Конституційно-правовий статус політичних партій. Поняття політичної партії. Походження політичних партій. Сутнісні ознаки політичної партії. Мета функціонування політичної партії. Програма політичної партії. Класифікація політичних партій. Консервативні і ліберальні політичні партії. Соціалістичні політичні партії. Комуністичні партії. Фашистська та націонал-соціалістична партія. Реформістські політичні партії. Неоконсервативні і неоліберальні партії. Соціал-демократичні політичні партії. Праві, центристські та ліві політичні партії.

Демократичні, радикальні та екстремістські партії. Конфесійні та клерикальні політичні партії. Націоналістичні політичні партії.

Інституціалізація політичних партій, їх конституційно-правовий статус. Функції політичних партій. Функції, пов'язані з посередництвом між суспільством і державою. Функції, зумовлені роллю політичних партій у державному механізмі. Організаційна структура політичних партій. Політична програма, соціальна база, партійний електорат, статут політичної партії. Вищий та центральні керівні органи політичної партії. Апарат політичної партії. Місцеві партійні органи. Фінансування політичних партій.

Партійні системи. Багатопартійна система та її види. Багатопартійна система і багатопартійність. Багатопартійна система без домінуючої політичної партії. Багатопартійна система з домінуючою політичною партією. Блокові багатопартійні системи. Двопартійні системи. Однопартійні системи. Двопартійні системи.

6.4. Засади правового статусу об'єднань громадян у зарубіжних країнах. Конституційні засади та межі правового регулювання громадських об'єднань. Соціально-економічні і соціально-культурні громадські об'єднання. Види, завдання, функції, конституційно-правовий статус. Спілки підприємців. Профспілки. Спілки споживачів. Лобістські групи. Групи тиску.

6.5. Конституційно-правовий статус релігійних громад і церкви в зарубіжних державах. Чинники, що зумовлюють вплив релігійних громад і церкви на політичне життя. Конституційно-правове регулювання релігійних відносин і статусу церков.

6.5. Конституційно-правовий статус засобів масової інформації. Поняття і соціальне призначення засобів масової інформації (ЗМІ). Конституційно-правове регулювання ЗМІ. Межі державного втручання у діяльність ЗМІ. Порушення законодавства про ЗМІ та відповідальність за них.

Тема 7.

Форми держави у зарубіжних країнах

7.1. Форма держави як об'єкт конституційно-правового регулювання. Чинники, що зумовлюють багатоманітність форм держави в зарубіжних державах. Поняття форми правління. Класичні і сучасні трактування поняття “форма правління”. Класифікація форм правління. Монархія як форма правління та її різновиди. Необмежена (абсолютна) та обмежена (конституційна) монархії. Парламентська та дуалістична монархії. Особливості абсолютної монархії, дуалістичної монархії, парламентської монархії. Системи престолоспадкування.

Республіка як форма правління та її різновиди. Особливості президентської, парламентської та змішаної (напівпрезидентської) республік. Суперпрезидентська та монократична республіки. Переваги та недоліки президентських і парламентських систем. Нетрадиційні (змішані) форми правління. Держава Міста Ватикан. Виборна монархія (Об'єднані Арабські Емірати, Малайзія). Особливості форми правління держав-членів Британської Співдружності (Австралія, Канада, Нова Зеландія). Поняття, зміст та особливості зміни форм правління.

7.2. Форми державного (політико-територіального) устрою. Територіальний устрій держави. Територіальна організація публічної влади. Унітарна держава, її різновиди. Проста та складна унітарна держава. Поняття і види автономних утворень. Персональна (Австрія, Угорщина), корпоративна та територіальна автономії. Національно-територіальна та етнотериторіальна (Азорські острови в Португалії) автономії. Політична (Фінляндія, Данія, Великобританія, Франція) та адміністративна (Китай, Індія, Нікарагуа) автономії. Конституційно-правовий статус автономних утворень зарубіжних держав. Поняття та особливості регіоналістичних держав (Італія, Іспанія).

Федеративна держава. Поняття і види федерацій. Договірні (США, Австрія, Швейцарія) та конституційні (Індія, Пакистан) федерації. Принципи утворення федерацій: територіальний (ФРН, США, Швейцарія), національно-територіальний (колишні Югославія та Чехословаччина), комплексний (Індія, Малайзія). Ознаки федерації. Складний характер території федеративної держави. відсутність права на участь у міжнародних відносинах у суб'єктів федерації. Існування власних

законодавчих органів та судової системи у суб'єктів федерації. Існування подвійного громадянства та власних конституцій у суб'єктів федерації. Статус суб'єктів федерацій. Конституційно-правові засади розподілу компетенції між федерацією та її суб'єктами. Конфедерація як специфічна форма правління.

7.3. Державний (політичний) режим. Поняття і зміст політичного режиму. Форми політичних режимів. Демократичний та антидемократичні режими. Поняття демократії. Сучасні теорії демократії. Недемократичні політичні режими. Особливості демократичного, тоталітарного, авторитарного режимів. Фашистський режим. Військовий режим. Клерикальний режим.

Тема 8.

Виборче право, виборчі системи і референдуми у зарубіжних державах

8.1. Поняття і зміст прямої демократії. Форми прямої демократії в зарубіжних державах. Вибори. Відзив. Референдум. Народна ініціатива. Народне вето. Поняття і соціальні функції виборів. Види виборів. Чергові і позачергові вибори. Загальні і часткові вибори. Загальнонаціональні, регіональні та місцеві вибори. Прямі та непрямі вибори. Опосередковані та багатоступеневі вибори. Дійсні та недійсні вибори.

8.2. Виборче право: поняття, зміст. Виборче право в об'єктивному та суб'єктивному змісті. Активне та пасивне виборче право. Конституційно-правові принципи виборчого права. Принцип свободи виборів. Зобов'язуючий вотум (Італія, Люксембург, Бельгія). Відповідальність за неучасть у виборах. Принцип загального виборчого права. Принцип рівного виборчого права. Принцип прямого виборчого права. Виборчі цензи: поняття та види.

8.3. Організація та порядок підготовки і проведення виборів. Призначення виборів. Способи конституційно-правового регулювання визначення дати виборів. Створення виборчих округів та виборчих дільниць. Територіальний та етнічний (Сингапур, Фіджі) принципи утворення виборчих округів. Виборча "географія" ("джеррімендерінг"). Формування виборчих органів. види виборчих органів у зарубіжних державах. Виборчі органи, що формуються перед кожними виборами (Австрія, Італія). Постійно діючі виборчі органи (Іспанія). Змішана

модель виборчих органів (частина – постійно діючі; Мексика, Польща). Повноваження виборчих органів.

Складання списків виборців. Реєстрація виборців (обов'язкова та добровільна). Висування кандидатів у депутати. Висування кандидатів політичними партіями. “Первинні вибори” (“праймеріз”) у США. Відкриті та закриті “праймеріз”. Висування кандидатів виборцями (Великобританія, ФРН, Литва). Висування кандидатів посадовими особами (Франція). Самовисування (Франція). Виборча кампанія. Фінансування виборів. Порядок проведення голосування. Традиційний порядок голосування. Машина для голосування (США, Нідерланди, Індія). Голосування поштою (Іспанія, Швейцарія, Данія). Голосування за дорученням (Бельгія, Франція). Експерименти щодо голосування через Інтернет (США, ФРН, Швейцарія).

8.4. Конституційно-правова природа виборчої системи. Поняття виборчих систем. Види виборчих систем. Мажоритарна виборча система, її різновиди (мажоритарна система відносної більшості, мажоритарна система абсолютної більшості, мажоритарна система кваліфікованої більшості).

Правове регулювання та особливості пропорційної виборчої системи. Виборча квота. Закриті (жорсткі) і відкриті (гнучкі) виборчі списки. Преференційне голосування (система єдиного перехідного голосу) (Австралія, Індія, Ірландія). Система єдиного неперехідного голосу (напівпропорційна система). Особливості мажоритарно-пропорційної (змішаної) виборчої системи.

Специфічні виборчі системи: кумулятивний вотум (окремі землі ФРН), плюральний вотум, куріальна система.

8.5. Референдум у зарубіжних державах. Поняття референдуму. Соціальні функції референдуму. Види референдумів. Народна законодавча ініціатива.

Тема 9.

Глава держави у зарубіжних країнах

9.1. Поняття глави держави. Еволюція інституту глави держави у зарубіжних країнах. Юридична форма глави держави. Монарх, що успадковує трон. Монарх, що призначається на пост правлячою родиною (династією).

Виборний монарх. Президент. Колегіальна президентура. Представник британського монарха у державах – британських домініонах. Одноособовий чи колегіальний глава держави, який узурпував владу. Регентська рада.

9.2. Особливості конституційного статусу глав держав у сучасному світі. Місце і роль глави держави у системі органів державної влади. Глава держави як складова законодавчої влади. Глава держави як керівник виконавчої влади. Глава держави поза гілками державної влади. Функції і повноваження глави держави. Представницькі функції глави держави. Повноваження глави держави у сфері державного управління. Повноваження у сфері законодавчої діяльності. Право вето. Абсолютне вето. Відкладальне вето. Кишенькове вето. Зовнішньополітичні повноваження глави держави. Повноваження у сфері судової влади. Повноваження у сфері оборони та безпеки. Надзвичайні повноваження глави держави. Дискреційні повноваження. “Сплячі” повноваження (прерогатива). Інститут контрасигнатури.

9.3. Монарх: особливості конституційно-правового статусу. Порядок престолоспадкування. Системи престолоспадкування. Салічна система. Кастильська система престолоспадкування. Австрійська система. Скандинавська, мусульманська і племінна системи. Інститут регентства. Титул. Державні регалії. Цивільний лист. Недоторканність монарха.

9.4. Конституційно-правовий статус президента в зарубіжних державах. Порядок обрання. Прямі вибори президента. Непрямі (опосередковані) вибори. Виборчі цензи для кандидатів у президенти. Термін повноважень президента. Конституційні норми щодо обмеження ротації: котрі не допускають обрання більш ніж на два терміни (Польща, Білорусь), переобрання більше двох термінів підряд (Португалія), переобрання на другий термін взагалі (Мексика). Привілеї, відповідальність президента. Інститут віце-президента. Припинення повноважень президента. Імпічмент.

Конституційно-правовий статус допоміжних органів та установ при главі держави. Апарат глави держави. Кабінет президента.

Тема 10.

Парламенти у зарубіжних державах

10.1. Поняття парламенту. Походження інституту парламенту. Представницький характер парламенту. Концепція національного (народного представництва). Народний суверенітет і народне представництво. Соціальні функції парламенту. Місце парламенту в системі органів державної влади зарубіжних країн. Парламент і парламентаризм.

10.2. Конституційно-правове регулювання структури парламентів у зарубіжних країнах. Монокамерні та бікамерні парламенти. Палати парламенту, порядок їх формування. Верхня і нижня палати парламенту. Види верхніх палат. Слабка і сильна верхні палати. Формування однопалатних парламентів та нижніх палат двопалатних парламентів шляхом загальних прямих виборів. Фіксоване представництво. Формування верхніх палат парламентів: прямі вибори, призначення на посади главою держави, входження до складу парламенту за посадою, непрямі вибори, обрання верхньої палати зі складу нижньої палати парламенту. Принцип ротації. Термін повноважень парламентів та їх палат. Комітети (комісії) парламентів і палат. Парламентські фракції. Інші об'єднання парламентарів. Лобістські групи.

10.3. Компетенція парламентів. Необмежена компетенція парламентів. Абсолютно обмежена та відносно обмежена компетенція. Законодавча компетенція парламентів. Формування органів державної влади, призначення та обрання посадових осіб. Повноваження у сфері бюджету та фінансів. Ратифікація і денонсація міжнародних договорів. Контрольні повноваження. Запитання до вищих органів державної влади та вищих посадових осіб. Дебати. Інтерпеляція. Парламентські слухання. Парламентські розслідування. Судові (квасісудові) повноваження. Делегування повноважень. Акти парламенту. Відповідальність. Дострокове припинення повноважень парламентів та їх палат. Обмеження дострокового припинення повноважень парламентів та їх палат.

10.4. Конституційно-правовий статус парламентаря. Юридична природа мандата. Вільний та імперативний мандати. Права і обов'язки парламентаря. Парламентський імунітет. Індемнітет.

10.5. Порядок роботи парламенту. Регламент. Сесія. Загальні парламентські процедури. Процедура пленарних засідань палат. Кворум. Голосування. Спільні засідання палат. Процедура засідань комітетів (комісій).

Законодавчий процес. Стадії законодавчого процесу. Законодавча ініціатива. Обговорення законопроекту. Прийняття закону (білля). Санкціонування, промульгація і опублікування закону (білля). Особливості прийняття та набрання чинності конституційних і органічних законів. Особливості порядку ратифікації та денонсації міжнародних договорів. Контрольні процедури. Процедура політичної відповідальності уряду. Подолання розбіжностей між палатами парламенту.

10.6. Органи, установи та посадові особи, що діють при парламентах. Рахункові палати. Омбудсмени. Допоміжні органи та установи. Допоміжні служби колегіальних органів (парламенту, палат). Помічники (референти) парламентарів.

Тема 11.

Уряд у зарубіжних державах

11.1. Конституційно-правова природа уряду. Місце уряду в системі вищих органів державної влади. Порядок формування уряду. Парламентський спосіб формування уряду. Парламентська інвеститура. Позапарламентський спосіб. Склад і структура урядів у зарубіжних країнах. Види урядів. Однопартійний уряд. Коаліційний уряд. Безпартійний уряд. Уряд національної єдності. Службовий уряд. Тимчасовий уряд. Уряд меншості. “Тіньовий кабінет”.

Взаємовідносини уряду з вищими органами державної влади зарубіжних країн. Взаємовідносини уряду з парламентом (в країнах з парламентськими формами правління, в президентській республіці і дуалістичній монархії). Взаємовідносини уряду з главою держави. Взаємовідносини уряду з органами конституційного контролю.

11.2. Структура уряду. Уряд і кабінет (Великобританія). Рада міністрів і рада кабінету (Франція). Президія (бюро) уряду. Державний секретар. Державний міністр. Статс секретар. Парламентські секретарі. Міністри. Міністри без

портфеля. Молодші міністри. Правовий статус глави уряду: президента, прем'єр-міністра, канцлера, монарха. Конституційно-правовий статус міністерств. Відомства і їх керівники. Урядові та неурядові відомства. Міжвідомчі комітети і комісії.

11.3. Компетенція уряду. Повноваження у сфері розробки і впровадження державної політики (внутрішньої і зовнішньої). Повноваження у сфері загального управління. Координація діяльності органів виконавчої влади. Адміністративний апарат. Повноваження у законодавчій сфері. Право законодавчої ініціативи. Право скликання надзвичайних сесій. Зовнішньополітичні повноваження. Надзвичайні повноваження урядів. Порядок роботи уряду. Акти уряду.

11.4. Відповідальність урядів та їх членів. Відповідальність перед прем'єр-міністром. Відповідальність перед главою держави. Інститут парламентської відповідальності уряду. Колективна та індивідуальна відповідальність уряду. Вотум недовіри. "Конструктивний" вотум недовіри (ФРН). Резолюція недовіри. Відставка уряду.

Тема 12.

Конституційні основи функціонування судової влади в зарубіжних державах

12.1. Судова влада в системі розподілу влад. Поняття судової влади. Соціальні функції судової влади. Охорона прав і законних інтересів громадян. Охорона правопорядку від злочинних та інших правопорушень. Контроль за законністю діяльності органів та посадових осіб публічної влади. Структура судової влади. Суддівський корпус. Правосуддя. Самостійність судової влади. Специфічні органи з судовими повноваженнями. Палата Лордів Великобританії. Державна Рада Франції.

Види судових органів. Органи досудового слідства (медіатори, консіліатори, посередники). Суди загальної юрисдикції. Спеціалізовані суди. Інстанційність судових органів. Суди першої інстанції. Апеляційні суди. Касаційні суди. Правовий статус суддів. Призначуваність, незмінність і незалежність суддів. Суддівська несумісність. Суддівський імунітет.

12.2. Поняття судової системи. Конституційно-правові принципи організації і діяльності судових систем. Моделі судових систем. Англосаксонська модель. Романо-германська модель. Соціалістична модель. Мусульманська модель. Особливості організації судових систем у державах з унітарною і федеративною формами державного устрою. Системи судів загальної юрисдикції. Спеціалізовані системи судів. Адміністративна юстиція. Трудові суди. Суди з соціальних спорів. Мусульманські суди. Суди звичаєвого права. Церковні суди. Надзвичайні суди.

12.3. Конституційні засади правосуддя в зарубіжних державах. Доступ до правосуддя. Гарантія підсудності. Відкритість і гласність правосуддя. Усний характер процесу. Змагальність. Право громадян на захист. Вимога мотивованості. Право на оскарження рішень суду. презумпція невинуватості. Незворотність дії закону. Участь населення у відправленні правосуддя. Суд присяжних. Інститут судових засідателів (шеффенів, ассизів).

12.4. Органи суддівського самоврядування. Магістратура. Участь органів суддівського самоврядування у формуванні суддівського корпусу. Органи і установи, що сприяють судовій владі. Правовий статус суддів, прокурорів. Адвокатура. Судова поліція. Судові виконавці. Нотаріуси.

Тема 13.

Конституційні основи місцевого самоврядування у зарубіжних державах

13.1. Поняття місцевого самоврядування. Конституційні засади організації місцевого управління та самоврядування. Поняття та сутність муніципального управління. Зміст головних теорій місцевого самоврядування. Громадівська теорія. Державницька теорія місцевого самоврядування. Теорія муніципального дуалізму. “Природні” та “штучні” адміністративно-територіальні одиниці.

Основні системи (моделі) місцевого самоврядування. англосаксонська модель. Романо-германська модель. Іберійська модель місцевого самоврядування. Радянський тип організації влади на місцях. Правове регулювання системи органів управління на місцях.

13.2. Форми здійснення місцевого самоврядування в зарубіжних країнах. Місцеві референдуми. Народна правотворча ініціатива. Петиції. Конституційно-

правовий статус органів місцевого самоврядування. Представницькі органи. Виконавчі органи місцевого самоврядування. Глава муніципального утворення (мер, староста, солтис). Порядок формування органів місцевого самоврядування. Виборчі цензи. Структура і організація роботи органів місцевого самоврядування. Сесійний порядок роботи представницьких органів. Структура, порядок формування і діяльності виконавчих органів місцевого самоврядування. Одноособові та колегіальні виконавчі органи. Методи муніципальної діяльності.

13.3. Компетенція органів місцевого самоврядування. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері фінансово-економічної діяльності. Повноваження у сфері комунального обслуговування, благоустрою, будівництва. Повноваження у соціальній сфері. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері охорони громадського порядку. Інші повноваження. Матеріальна та фінансова база місцевого самоврядування в зарубіжних країнах. Комунальна (муніципальна) власність. Місцеві бюджети. Джерела прибутків місцевих бюджетів.

13.4. Форми впливу центральної влади на муніципальні органи. Пряме регулювання діяльності органів місцевого самоврядування шляхом прийняття законів. Здійснення контролю за діяльністю муніципальних органів. Використання фінансової залежності органів місцевого самоврядування від центральної влади. Контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування. Адміністративне втручання в діяльність органів місцевого самоврядування. Фінансовий контроль. Правове регулювання відповідальності органів місцевого самоврядування. Судова відповідальність.

Змістовий модуль II. Особлива частина Конституційного права зарубіжних держав

Тема 14.

Основи конституційного права держав Європейського Союзу із монархічною формою правління (на прикладі Великобританії, Іспанії, Швеції, Данії, Бельгії, Нідерландів, Люксембургу)

Загальна характеристика джерел конституційного права Великобританії *(Іспанії, Швеції, Данії, Нідерландів, Бельгії, Люксембургу)*.

Політичні партії і партійна система. Правове регулювання інститутів безпосередньої демократії. Виборча система. Порядок проведення виборів до Європарламенту. Поділ держави на виборчі округи. Висунення кандидатів. Процедура голосування та підрахунку голосів. Встановлення результатів виборів. Законодавче регулювання виборчої кампанії.

Королівство Великобританії та Північної Ірландії

Конституція Великобританії: її політико-правова природа, структура.

Велика Хартія Вольностей 1215 р.; Акт про Парламент для встановлення відносин між повноваженнями Палати лордів та Палати громад і для обмеження строку повноважень парламенту 1911 р.; Закон від 16.12.1949 р.; Про зміну Акту про Парламент 1911 р.; Акт про місцеве управління 1972 р.; Акт про громадянство 1981 р.; Акт про народне представництво 1983 р.; Акт про Палату лордів 1999 р. Проблеми систематизації конституційного законодавства Великобританії

Конституційно-правовий статус Корони. Її Величність Королева Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії. Інститут регентства.

Особливості організації системи вищої державної влади у Великобританії. Соціальні функції парламенту Великобританії. Місце та роль Палати Лордів та Палати Громад у системі органів публічної влади Великобританії. Партійний склад та структура палати парламенту. Парламентська процедура та внутрішня

організація палат парламенту. Організація парламентських сесій та засідання палати громад. Основні категорії справ та порядок їх розгляду у палатах парламенту. Механізм прийняття нових законів. Стадії підготовки. Перше, друге читання, стадія комітету, доповідь, третє читання, зміни в Палаті Лордів, схвалення монархом, вступ в законну силу. Об'єднані Біллі.

Прийняття бюджету, перерив в роботі парламенту, контроль Палати Лордів над урядом. Система парламентських організаторів. Лоббі.

Конституційно-правовий статус члена парламенту, посадових осіб палат парламенту. Спікер палати Лордів. Права та обов'язки спікера. Вибори спікера.

Парламентські комітети, система виборних комітетів, постійні комітети, комітети обох палат, об'єднані комітети, комітети з питань приватних Білів.

Конституційно-правовий статус уряду та опозиції. Порядок утворення. Компетенція. Відповідальність. Таємна Рада (*Privy Council*).

Конституційні засади судової системи. Органи судової влади.

Політико-територіальний устрій. Територіальні утворення Великобританії. Правовий статус Англії, Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії. Столиця. Організація влади на місцях. Місцеве самоврядування.

Статус англіканської церкви. Конституційно-правий статус особи. Особливості інституту підданства (*громадянства*).

Іспанія

Конституція Іспанії від 29.12.1978 р.: політико-правова природа. Конституційна реформа. Особливості організації системи вищої державної влади в Іспанії. Конституційно-правовий статус Корони. Його Величність Король Іспанії. Інститут регентства.

Класифікаційна характеристика парламенту Іспанії: вид, структура, порядок формування. Місце та роль Генеральних Кортесів у системі органів публічної влади Іспанії. Партійний склад та структура палат парламенту. Повноваження Конгресу депутатів та Сенату. Парламентська процедура та внутрішня організація палат парламенту. Організація парламентських сесій та засідання Конгресу депутатів і Сенату. Основні категорії справ та порядок їх розгляду у палатах

парламенту. Механізм прийняття законів. Органічні закони. Схвалення законів монархом, вступ їх у законну силу.

Конституційно-правовий статус члена парламенту, посадових осіб палат парламенту. Парламентські комітети: поняття, види.

Конституційно-правовий статус уряду. Порядок утворення. Компетенція. Відповідальність. Конструктивний вотум недовіри. Правовий статус глави уряду.

Конституційні засади судової системи. Органи судової влади. Конституційний суд Іспанії.

Політико-територіальний устрій Іспанії. Правовий статус автономій. Статут автономії. Організація влади в областях із спеціальним статусом. Провінції та муніципії. Місцеве самоврядування (*кабільдо, ради*). Місцева адміністрація. Міжтериторіальний компенсаційний фонд.

Особливості конституційно-правового статусу особи. Інститут громадянства.

Швеція

Конституція Швеції: політико-правова природа. Особливості прийняття Конституції Швеції. Форма правління від 27.02.1974 р. Акт про престолоспадкування від 26.09. 1810 р. Акт про свободу друку 1949р. Основний Закон про свободу висловлювання 1991 р. Конституційний закон “Акт про Риксдаг” від 28.02.1974 р. Договір про вступ Швеції у Європейський Союз. Шведська Церква. Делегування права прийняття рішень Європейському співтовариству.

Конституційно-правовий статус Корони. Його Величність Король Швеції.

Загальні особливості організації системи вищої державної влади в Швеції. Порядок обрання парламенту. Акт про Риксдаг. Особливості структури парламенту Швеції. Місце та роль Риксдагу у системі органів публічної влади Швеції. Парламентська процедура. Організація парламентських сесій та засідань Риксдагу. Механізм прийняття законів. Набрання законами законної сили. Конституційно-правовий статус члена парламенту, посадових осіб парламенту. Правовий статус тельмана (голови Риксдагу), а також першого, другого та третього віце-тельманів.

Конституційно-правовий статус уряду. Порядок утворення. Компетенція. Відповідальність. Правовий статус Прем'єр-міністра.

Конституційні засади контрольної влади. Конституційна комісія.

Конституційні засади судової системи. Органи судової влади.

Політико-територіальний устрій Швеції. Комуни. Місцеве самоврядування.

Особливості конституційно-правового статусу особи.

Данія

Політико-правова природа Конституції Данії від 5 червня 1953 р. Закон про престолоспадкування від 27 березня 1953 р. Офіційна Церква Данії. Статут Офіційної Церкви Данії. Конституційно-правовий статус Корони. Її Величність Королева Данії. Офіційні мови Данії (фарерська, датська).

Загальні особливості організації системи вищої державної влади в Данії. Особливості структури парламенту Данії. Місце та роль Фолькетингу у системі органів публічної влади Данії. Особливості формування парламенту. Партійний склад та структура парламенту. Порядок діяльності. Взаємовідносини парламенту з монархом. Конституційно-правовий статус члена парламенту. Конституційно-правовий статус уряду. Порядок утворення Ради міністрів. Компетенція. Відповідальність.

Конституційні засади судової системи. Органи судової влади. Високий суд Королівства. Адміністративні суди. Інститут шеффенів.

Політико-територіальний устрій Данії. Самоврядні території (Фарерські острови, Гренландія). Міста зі спеціальним статусом (Копенгаген, Фредеріксберг). Правовий статус області (амт), комуни. Місцеве самоврядування.

Особливості конституційно-правового статусу особи. Інститут підданства.

Нідерланди

Політико-правова природа Конституції Нідерландів від 17.02.1983 р. Конституційно-правовий статус Корони. Її Величність Королева Нідерландів.

Загальні особливості організації системи вищої державної влади в Нідерландах. Особливості структури парламенту Нідерландів. Місце та роль Генеральних Штатів у системі публічної влади Нідерландів. Партійний склад та

структура палат парламенту. Повноваження Другої та Першої палат Генеральних Штатів. Парламентська процедура та внутрішня організація палат парламенту. Організація парламентських сесій та засідань палат. Основні категорії справ та порядок їх розгляду у палатах парламенту. Конституційно-правовий статус члена парламенту, посадових осіб палат парламенту. Державна Рада. Генеральна Рахункова палата. Постійні консультативні органи.

Конституційно-правовий статус уряду. Порядок утворення. Компетенція. Відповідальність. Міністерство загальних справ, міністр-голова. Органи водного контролю.

Конституційні засади судової системи. Органи судової влади.

Політико-територіальний устрій Нідерландів. Статус столиці (м. Амстердам) та міста перебування уряду (Гаага). Самоврядні території (Нідерландські Антильські острови, острів Аруба). Провінції, муніципалітети. Місцеве самоврядування.

Особливості конституційно-правового статусу особи. Інститут громадянства.

Бельгія

Конституція Бельгії від 7 лютого 1831 р. Конституційно-правовий статус Корони. Його Величність Король бельгійців.

Особливості організації системи вищої державної влади в Бельгії. федеральна законодавча влада: поняття і структура. Парламент Бельгії, особливості структури. Місце та роль Палати представників та Сенату у системі органів публічної влади Бельгії. Партійний склад та структура палати парламенту. Парламентська процедура та внутрішня організація палат парламенту. Організація парламентських сесій та засідань палат. Конституційно-правовий статус члена парламенту, посадових осіб палат парламенту. Парламентські комітети.

Конституційно-правовий статус уряду. Порядок утворення Федерального уряду. Компетенція. Відповідальність. Взаємовідносини з королем.

Конституційні засади судової системи. Органи судової влади. Арбітражний суд. Державна рада та адміністративні судові органи.

Політико-територіальний устрій Бельгії. Співтовариства (Французьке, Фламандське і Німецькомовне) і регіони (Валлонський, Фламандський і

Брюссельський). Специфіка переходу від унітарної до федеративної форми правління. Місцеве самоврядування. Провінційні та комунальні установи.

Особливості конституційно-правового статусу особи.

Люксембург

Конституція Великого Герцогства Люксембург від 17.10.1868 р. Конституційно-правовий статус Корони. Його Королівська Високість Великий Герцог Люксембурзький.

Особливості організації системи вищої державної влади в Люксембургу. Структура парламенту Люксембургу. Місце та роль Палати депутатів у системі органів публічної влади Люксембургу. Партильний склад та структура парламенту. Парламентська процедура. Організація парламентських сесій та засідань Палати депутатів. Конституційно-правовий статус члена парламенту, посадових осіб парламенту. Парламентські комітети.

Конституційно-правовий статус Уряду Великого Герцогства. Порядок утворення. Компетенція. Відповідальність.

Конституційні засади судової системи. Органи судової влади.

Політико-територіальний устрій Люксембургу. Місцеве самоврядування. Комуни, комунальні ради.

Особливості конституційно-правового статусу особи. Інститут підданства.

Тема 15.

Основи конституційного права держав Європейського Союзу із парламентською формою правління (на прикладі ФРН, Італії, Греції)

Федеративна Республіка Німеччина

Конституційно-правова природа Основного закону ФРН від 23.05.1949 р. Особливості преамбули Конституції. Договір між ФРН та НДР про відновлення єдності Німеччини від 31.08.1990р.

Конституційно-правовий статус особи у ФРН. Особливості громадянства Німеччини. Правовий статус німців.

Виборча система та порядок проведення референдуму в ФРН.

Центральні органи державної влади. Бундестаг як загальнонаціональний представницький орган. Порядок формування, компетенція Бундестагу. Дострокове припинення повноважень Бундестагу. Голова Бундестагу. Бундесрат: функції, компетенція, порядок формування. Голова Бундесрату. Спільний комітет. Особливості законодавчого процесу. Федеральні збори: порядок утворення, повноваження.

Федеральний президент: порядок обрання, вступу на посаду, функції, компетенція, відповідальність. Інститут контрасигнатури. Федеральний уряд. Конституційно-правовий статус Федерального канцлера.

Конституційно-правова характеристика судової системи ФРН. Федеральний Конституційний Суд.

Політико-територіальний устрій. Передумови запровадження земельного устрою. Федерація. Землі ФРН. Конституційні засади розподілу компетенції між Федерацією та землями. Правовий статус ландтагів та земельних урядів. Статус столиці. Адміністративно-територіальний устрій земель ФРН. Місцеве самоврядування.

Греція

Конституція Греції від 11.06.1975 р. Преамбула Конституції. Конституційні засади відносин церкви і держави. Конституційно-правовий статус особи. Особисті та соціальні права.

Особливості організації системи вищої державної влади в Греції. конституційні засади обмеження суверенітету. Президент Республіки: порядок обрання, функції, повноваження, особливості відповідальності. Інститут контрасигнатури. Місце президента в системі розподілу влад. виконання президентом законодавчих та виконавчих функцій.

Парламент Греції: порядок обрання, компетенція, структура. Правовий статус депутата парламенту. Інститут несумісності депутатського мандату. Організація діяльності парламенту. Законодавча діяльність парламенту.

Уряд Греції. Порядок формування Ради міністрів. Повноваження, відповідальність. Взаємовідносини парламенту та уряду Греції. Конституційно-правовий статус Прем'єр-міністра.

Система судової влади. Адміністративні суди. Державна рада. Контрольна рада. Вищий спеціальний суд. Ареопаг (Верховний касаційний суд).

Політико-територіальний устрій. Статус Святої гори Афон. Місьцеве самоврядування. Муніципалітети і громади.

Італія

Загальна характеристика Конституції Італії 1947 р. взаємовідносини Італійської держави і Ватикану. Лютеранські угоди 1929 р.

Конституційно-правовий статус особи.

Конституційні засади організації системи вищих органів державної влади. Парламент Республіки та його структура. Палата депутатів і Сенат: порядок формування, функції, повноваження. Статус депутатів Парламенту. Порядок роботи Парламенту та його палат. Законодавчий процес.

Президент Республіки: порядок обрання, функції, повноваження, відповідальність.

Конституційно-правовий статус уряду Італії. Порядок формування та склад Ради міністрів. Голова Ради міністрів. Інститут довіри до уряду. Державна адміністрація.

Конституційні засади судової влади. Конституційний суд Італії. Мирові суди, преторські суди. Трибунали. Апеляційні суди. Інститут суду присяжних. Адміністративна юстиція. Військові трибунали. Вища рада магістратури.

Політико-територіальний устрій Італії. Поняття і зміст адміністративної децентралізації. Області, провінції та комуни. Області як автономні утворення. Статут області. Обласні органи влади: обласна рада, обласна джунта, голова джунти. Органи місцевого самоврядування.

Тема 16.

Основи конституційного права держав Європейського Союзу із парламентсько-президентською формою правління (на прикладі Франції, Польщі)

Франція

Конституція і конституційний розвиток Франції. Джерела конституційного права Франції. Конституційний закон від 03.06.1958 р. Конституція Франції від 04.10.1958 р., Декларація прав людини і громадянина 1789 р., Преамбула Конституції Франції 1946 р. Структура Конституції Франції 4 жовтня 1958 року. Перегляд Конституції. Суб'єкти ініціативи перегляду Конституції Франції

Державні символи Франції. Мова Республіки.á Національна емблема. Національний гімн. Девіз Республіки. Принцип правління. Конституційно-правовий статус особи. Конституційні права і свободи.

Конституційно-правове регулювання національного суверенітету. Виборче право і виборча система Франції.

Конституційно-правовий статус Президента Франції. Порядок обрання. Функції. Повноваження. Арбітражна функція Президента Франції. Послання Президента Франції до нації. Відносини Президента Франції з Парламентом та Урядом Франції. Акти Президента Республіки. Інститут контрасигнатури.

Конституційно-правовий статус Парламенту. Структура парламенту (Національні збори та Сенат). Вибори депутатів Національних зборів. Вибори Сенату. Представництво територіальних колективів Республіки. Порядок роботи парламенту. Позачергові сесії парламенту

Органічний закон про тривалість повноважень кожної палати, число її членів, їх винагороду, умови обрання, режим невиборності та несумісності посад. Депутатська недоторканість.

Законодавча діяльність парламенту. Розробка та прийняття законів. Закони, що встановлюють правила. Закон, що встановлює основні принципи. Фінансові закони. Програмні закони. Закони, визначені Конституцією як органічні. Право законодавчої ініціативи. Законодавчі пропозиції та поправки. Змішана паритетна комісія.

Міжнародні договори та угоди їх ратифікація або схвалення. Згода зацікавленого населення.

Промульгація законів. Національні збори. Розпуск Національних зборів.

Конституційно-правовий статус Прем'єр-Міністра. Порядок призначення. Функції. Повноваження. Відповідальність. Делегування власних повноважень. Контрасигнація актів Прем'єр-Міністра.

Конституційно-правовий статус Ради Міністрів. Порядок утворення. Функції. Повноваження. Акти Ради Міністрів (*ордонанси і декрети*). Призначення державних радників, великого канцлера ордену Почесного легіону, послів й надзвичайних послів, старших радників Лічильної палати, префектів, представників уряду в Заморських територіях, генералів, ректорів академій, директорів центральних відомств. Відповідальність Уряду перед Парламентом. Функції члена Уряду. Несумісність парламентського мандату, з будь-яким професійним представництвом загальнонаціонального характеру, з будь-якою державною службою або із будь-якою професійною діяльністю. Кримінальна відповідальність членів Уряду за акти, які вчинені ними при виконанні своїх функцій і які кваліфікуються як злочини або правопорушення на момент їх вчинення. Ордонанси Ради Міністрів

Конституційні засади судової влади. Державна Рада. Політико-правовий статус Державної Ради. Порядок утворення, чисельність, функції, повноваження, акти. Конституційна рада. Політико-правовий статус Конституційної Ради. Порядок утворення, чисельність, функції, повноваження, акти. Принцип несумісності. Вища Рада магістратури. Порядок утворення, чисельність, структура, компетенція. Статус суддів. Висока палата правосуддя. Порядок утворення, чисельність, структура, компетенція. Суд Республіки. Порядок утворення, чисельність, структура, компетенція.

Економічна і соціальна Рада. Порядок утворення, чисельність, структура, компетенція.

Територіальний устрій Франції. Адміністративно-територіальний устрій. Територіальне самоврядування і органи урядової адміністрації. Територіальні колективи Республіки (*комуни, департаменти, заморські території та інші територіальні колективи*). Представники Уряду в департаментах і на територіях. Заморські території Республіки. Статути заморських територій.

Співтовариство. Громадянство Співтовариства. Компетенція Співтовариства. Спеціальні угоди. Регламентована передача компетенції Співтовариства одному з його членів. Президент Співтовариства. Органи Співтовариства (Виконавча рада, Сенат і Арбітражний суд). Держави - члени Співтовариств. Голова Виконавчої Ради Співтовариства. Склад Ради Співтовариства.

Європейські співтовариства та Європейський союз.

Польща

Конституція Польської Республіки 1997 р. засади конституційного ладу Польської Республіки. Конституційний статус особи.

Виборче право і виборча система Республіки Польщі. Система вищих органів державної влади. Структура органу законодавчої влади: Сейм і Сенат. Правовий статус депутата Сейму і сенатора. Внутрішня будова палат парламенту. Компетенція.

Президент Республіки Польщі: порядок обрання, компетенція, акти, засади відповідальності.

Уряд Республіки Польщі. Склад та структура Ради міністрів, порядок її формування. Роль Президента і Сейму у формуванні Ради міністрів. Компетенція Ради міністрів, відповідальність.

Конституційні засади судової влади. Найвищий Суд. Загальні суди. Адміністративні суди. Військові суди. Конституційний трибунал.

Територіальний устрій Республіки Польща. Гміна, повіт та воєводство як територіальні одиниці. Організація публічної влади на місцях. Місцеве самоврядування.

Тема 17.

Основи конституційного (державного) права у країнах Європейського союзу з нетиповими формами політичної організації влади (Андорра, Ватикан, Монако, Ліхтенштейн)

Князівство Андорра (*каталан. Principat d'Andorra, ісп. Principado de Andorra, франц. Principauté d'Andorre*)¹⁾

Конституція Князівства Андорри 1993 р. Де-юре суверенне парламентське князівство. Де-факто – республіка. Князі Андорри, Глава держави – Президент Франції та єпископ Урхельський з прикордонного іспанського міста Ла-Сеу-д'Уржелль (*Сео-де-Урхель*). Статус намісників – вікаріїв (*візьє*). Вікарій єпископа. Вікарій президента Франції – префект французького департаменту Східні Піренеї. Закон про сплату символічної данини.²⁾ Статус столиці – Андорра-ла-Велья. Державні символи. Державні свята.

Парламент Андорри – Генеральна рада.³⁾ Порядок утворення, повноваження, структура. Уряд – Виконавча рада. Порядок утворення, повноваження, структура. Голові Виконавчої ради. Порядок обрання та повноваження. Армія Андорри.

Квазі-конфедеративні відносини Андорри з Іспанією та Францією. Поштова унія з Францією та Іспанією.

Адміністративно-територіальний поділ 7 громад (парафій)⁴⁾

Князівство Ліхтенштейн (*Furstentum Liechtenstein*)⁵⁾

Конституція Князівства Ліхтенштейн від 5 жовтня 1921 р. Нова редакція Конституції Князівства Ліхтенштейн (*березень 2003*). Стан нейтралітету.

¹⁾ Найбільша карликова держава в Європі. Загальна площа – 468 км² (за даними ООН, 453 км²). Населення 67,627 тис. чол (2001). Щорічно Андорру відвідує понад 15 млн. туристів.

²⁾ По парних роках – королю (а згодом і президенту) Франції (*960 франків*), по непарних – єпископу Ла-Сеу-д'Уржелль (*460 песет, 12 головок сиру, 12 курінок, 12 каплунів та 6 окороків*). По курсу долара це майже 300 доларів США.

³⁾ Генеральні штати одним з найстаріших парламентів у Європі. Діє з 1419 року.

⁴⁾ Андорра, Канильо, Енкамп, Ла-Массана, Лез-Ескальдес, Ордино и Сан-Хуліа-де-Лоріа.

⁵⁾ Князівство Ліхтенштейн – одна з найменших держав світу. Простягається з півночі на південь – 28 км, з сходу на захід – менше 10 км. Площа 157 км². Населення 33,145 тис чол. (2003).

Поштовий та митний союз із Швейцарією. Конституційні традиції Ліхтенштейну. Стан нейтралітету. Столиця. Державні символи. Державні свята.

Конституційно-правовий статус глави держави – Князя. Законодавча влади (*князь та ландтаг*). Конституційно-правовий статус парламенту. Конституційно-правовий статус уряду. Прем'єр–міністр.

Адміністративно-територіальний поділ (2 округи та 11 комун)

Ватікан (Vaticano)

Статус глави держави – Папи римського. Органи влади

Князівство Монако (Monaco)⁶

Договірні відносини з Францією (1918 р.).

Автономія під протекторатом Франції. Конституція Князівства Монако 17 грудня 1962 р.

Конституційно-правовий статус Глави держави – князя. Реалізація законодавчої функції князем Монако.

Конституційно-правовий статус парламенту. Особливості статусу монегасків.

Конституційно-правовий статус особи. Підданство.

Адміністративно-територіальний поділ (три округи – міста Монако (столиця), Ла-Кондамін и Монте-Карло).

Швейцарська Конфедерація (нім. Schweizerische Eidgenossenschaft, франц. Confederation Suisse, італ. Confederazione Svizzera)

Конституція Швейцарської Конфедерації 1999 р. Конституції Кантонів

Статус столиці Берну та міста Лозанна. Особливості федеративних відносин.

Конституційно-правовий статус Глави держави – Президента та уряду – Федеральних зборів.

Адміністративно-територіальний устрій.

⁶ Одна з найменших держав світу. Площа 1,95 км² – 200 га, причому 40 га були відвойовані у моря. Населення – 31,7 тис. чол. (2000). З них підданих Монако (монегасків) – лише 5,5 тис.

Тема 18.

Конституційно-правові проблеми розвитку правових інститутів Європейського Союзу

Договір про Європейський союз.

Хартія Європейського союзу про основні права (*гідність, свободи, рівність, солідарність, громадянство, правосуддя*)

Протокол про роль національних парламентів в Європейському Союзі
Застосування принципу субсидіарності та пропорційності.

Суд Європейського Союзу. Судді та генеральні адвокати Європейського
Суду.

Європейська система центральних банків. Європейський Центральний Банк.

Протокол про місцезнаходження штаб-квартир інститутів та окремих органів, відомств, агентств та департаментів Європейського союзу. Договори та акти вступу до Європейського Співтовариства Королівства Данії, Ірландії та Об'єднаного Королівства Великобританії і Північної Ірландії (*1 січня 1973 р.*); Грецької республіки (*1 січня 1981 р.*); Королівства Іспанії та Португальської Республіки (*1 січня 1986 р.*); Австрійської Республіки, Фінської Республіки та Королівства Швеції (*1 січня 1995 р.*); Чеської Республіки, Естонської Республіки, Республіки Кіпр, Латвійської Республіки, Литовської республіки, Угорської Республіки, Мальтійської Республіки, Польської Республіки, Словенської Республіки, Словацької Республіки (*1 травня 2004 р.*).

Проблеми території та кордонів. Вибір місця проживання. Єврорегіони. Конституційно-правові проблеми врегулювання громадянства ЄС. Парламент ЄС. Участь населення держав ЄС у процесі формування загальноєвропейського представницького органу – Парламенту ЄС. Уряд ЄС. Конституційно-правова

характеристика застосування актів Суду ЄС з прав людини на території держав Європи.

Тема 19.

Основи конституційного права США (класична президентська форма правління)

Конституція США в системі джерел конституційного права США. Структура та особливості Конституції США.

Поправки до Конституції. Порядок внесення поправок до Конституції США. Конституційний контроль у США. Біль про права. Конституційний статус особи.

Особливості конституційно-правового регулювання федералізму в США. Правова природа федералізму США. Розмежування повноважень федерації і штатів. Конституційно-правовий статус штату. Органи державної влади штату. Легіслатура (генеральна асамблея, законодавча асамблея, генеральні збори та ін.). Бікамерна структура легіслатур. Виконавча влада в штатах. Губернатор, його повноваження. Право “вибіркового” вето. “Кишенькове” вето на законопроекти легіслатур.

Виборча система США. Активне виборче право. Системи висування кандидатів (петиційна, на установчих конвентах, праймеріз). Організація проведення виборів у США. Виборчі округи і дільниці. Визначення результатів голосування. Фінансування виборів.

Зародження та розвиток теорії розподілу влад у США. Принцип розподілу влади в Конституції США.

Конституційний статус Президента США. Місце Президента в конституційному механізмі влади. Порядок обрання Президента. Порядок формування та повноваження колегії виборщиків. Інавгурація Президента. Компетенція Президента США. Представницькі функції. Участь в законодавчому процесі. Право вето. Повноваження у сфері військової діяльності. Зовнішньополітичні повноваження. Призначення вищих посадових осіб. Повноваження при надзвичайному стані. Припинення повноважень Президента.

Акти Президента. Взаємовідносини Президента і Конгресу. Правовий статус Віце-президента США. Система органів виконавчої влади. Адміністрація Президента. Кабінет, департаменти, виконавчий апарат Президента, виконавчі агенції.

Конгрес США. Роль і місце Конгресу в конституційному механізмі влади. структура і порядок формування. Сенат і Палата Представників. Партиїні фракції. Правовий статус парламентарів. Парламентські комітети. Спільні комітети Сенату і Палати представників. Узгоджувальні комітети. Компетенція Конгресу. Загальна і спеціальна компетенція. Повноваження у сфері фінансів і бюджету. Регулювання економіки. Повноваження у сфері оборони та зовнішніх відносин. Повноваження у сфері внутрішнього життя країни. Реалізація повноважень щодо імпічменту президента. Повноваження щодо обрання Президента і Віце-президента. Регламенти роботи палат Конгресу. Правові акти Конгресу. Закони. Спільні резолюції. Законодавчий процес. Лобізм.

Конституційно-правові аспекти функціонування судової системи США. Дуалізм судової влади. Федеральні суди. Районні суди. Апеляційні (окружні) суди. Верховний суд США. Спеціальні федеральні суди. Претензійний суд, суд з митних і патентних справ, податковий суд, суд у справах військовослужбовців. Судова система штатів. Нижчі суди (мирові суди, суди магістратів, поліцейські суди, суди мерії та ін.). суди першої інстанції (суди графств, округів, міські суди). Апеляційні суди. Вищі (верховні) суди штатів.

Місцеве самоврядування в США. Самоврядування в графствах. Рада графства (рада комісіонерів, рада контролерів). Апарат управління, адміністратор. Тауни, тауншип. Організаційно-правові форми самоврядування в містах. Система “мер-рада”. Система “рада-менеджер”. Комісійна форма міського самоврядування.

Тема 20.

Основи конституційного права новітніх держав, що сформувались у пост-радянському просторі (на прикладі держав Балтії та членів СНД)

Загальна характеристика та особливості конституційних актів пострадянських держав. Засади конституційного ладу. Народний і державний суверенітет. Соціальний характер держави. Демократичний характер держави. Принцип політичної та ідеологічної багатоманітності. Світський характер держави.

Особливості форм правління в постсоціалістичних державах. Президентські республіки. Республіки зі змішаною формою правління.

Конституційно-правові проблеми реалізації правового статусу особи. Визнання людини найвищою соціальною цінністю. Громадянство в країнах СНД та Балтії. Конституційні права і свободи особи.

Виборче законодавство держав СНД та Балтії.

Правовий статус органів законодавчої влади країн СНД та Балтії. Парламентаризм. Структура парламентів компетенція парламентів.

Конституційно-правові проблеми становлення та розвитку інституту президентства у державах СНД. Компетенція президентів. Правовий статус урядів держав, що сформувались у пострадянському просторі. Глави урядів. Склад урядів. Компетенція Припинення повноважень урядів. Міністерства, комітети, інші відомства.

Конституційно-правові засади судової влади держав СНД та Балтії. Конституційні суди. Верховні суди загальної юрисдикції. Вищі арбітражні (господарські) суди. Місцеві суди. Військові суди. Організаційна структура судової системи. Структура прокуратури та її функції.

Адміністративно-територіальний устрій країн Балтії та СНД. Чотириохланковий та п'ятиланковий територіальний устрій. Правовий статус автономних утворень. Розвиток місцевого самоврядування в державах СНД та Балтії. Формування органів місцевого самоврядування. делегування державних повноважень органам місцевого самоврядування. Матеріальна та фінансова основи функціонування місцевого самоврядування в країнах Балтії та СНД.

Російська Федерація

Конституційне право Російської Федерації - галузь і наука російського права. Конституційне право Російської Федерації - провідна галузь російського права.

Поняття і предмет конституційного права РФ як галузі права. Норми і інститути конституційного права РФ. Система конституційного права РФ. Конституційно-правові відносини. Джерела конституційного права РФ. Місце конституційного права Російської Федерації в системі російського права.

Наука конституційного права Російської Федерації. Поняття і предмет науки конституційного права РФ. Система і джерела науки конституційного права РФ. Функції і методологія науки конституційного права РФ. Розробка проблем науки конституційного права РФ Громадський юристами.

Конституція Російської Федерації і її розвиток. Конституція РФ - основний закон держави. Функції Конституції РФ. Види конституцій. Особливості Конституції як Основного Закону. Громадський перегляду Конституції РФ і Громадський конституційних поправок. Тлумачення Конституції. Конституційні норми і інститути. Реалізація Конституції РФ. Охорона Конституції РФ. Роль Конституційного Суду РФ в охороні Конституції.

Розвиток конституційного законодавства в Росії. Основні етапи розвитку Конституцій СРСР і Росії. Конституційна реформа в РФ. Основні Громадський Конституції РФ 1993 р.

Основи конституційного ладу РФ. Поняття основ конституційного ладу Росії. Поняття конституційного ладу Російської Федерації, відмінність від понять “суспільний устрій” і “державний лад”. Поняття і зміст основ конституційного ладу РФ.

Народовладдя (народний суверенітет) в РФ. Поняття народного суверенітету. Основні форми народовладдя. Особливості представницької і безпосередньої демократії. Поняття і система інститутів безпосередньої демократії.

Референдум і вибори в РФ. Становлення і розвиток інституту референдуму в Російській Федерації. Поняття референдуму, предмет і види референдумів.

Поняття виборчої системи і виборчого права. Громадський принципи проведення виборів. Призначення референдуму в РФ. Реєстрація (Громадський) виборців, учасників референдуму, складання списків виборців, учасників референдуму. Утворення виборчих округів, виборчих ділянок і ділянок референдуму. Виборчі комісії, комісії референдуму. Висунення і реєстрація кандидатів. Громадський реалізації ініціативи проведення референдуму. Статус зареєстрованих кандидатів. Агітація при проведенні виборів і референдуму. Фінансування виборів і референдуму. Організація і Громадський голосування. Підрахунок голосів виборців, учасників референдуму, встановлення результатів виборів, референдуму і їх публікація. Оскарження порушень виборчих прав і права на участь в референдумі.

Громадські об'єднання. Поняття громадських об'єднань, їх організаційно-правові форми. Принципи створення і діяльності Громадський об'єднань. Взаємостосунки держави і громадських об'єднань. Утворення громадських об'єднань, їх утворення, реорганізація та ліквідація. Права і обов'язки громадських об'єднань. Відповідальність за порушення законів про громадські об'єднання.

Конституційні основи економіки РФ. Конституційні гарантії розвитку в РФ ринкової економіки. Форми власності в РФ.

Основи правового статусу особи в РФ. Поняття і принципи основ правового статусу особи в РФ. Поняття і структура основ правового статусу особи в РФ. Принципи взаємовідносин між особою та державою в РФ.

Громадянство РФ. Поняття громадянства РФ. Громадянство як правовий інститут. Принципи громадянства РФ. Підстави та порядок набуття громадянства РФ. Підстави та порядок припинення громадянства РФ. Громадянство дітей і громадянство батьків. Державні органи РФ, що вирішують питання громадянства РФ та їх повноваження. Проведення з питань набуття (втрати) громадянства РФ. Виконання та оскарження рішень з питань громадянства РФ.

Права і свободи людини і громадянина в РФ. Поняття прав людини і прав громадянина. Розвиток інституту прав і свобод в Конституціях СРСР і РФ. Декларація прав і свобод людини і громадянина. Система прав і свобод людини і громадянина в Конституції РФ. Громадянські (особисті) права і свободи людини і

громадянина. Конституційне право вільно пересуватися. Конституційна свобода совісті, свобода віросповідання. Конституційна свобода Громадський, слова, масової інформації. Політичні права громадян РФ. Соціально-економічні і культурні права людини і громадянина в РФ. Конституційне право на освіту.

Гарантії прав і свобод людини і громадянина в РФ. Поняття гарантій і їх види. Конституційні гарантії прав і свобод людини і громадянина. Діяльність державних органів по забезпеченню прав і свобод людини і громадянина. Уповноважений з прав людини в РФ. Проблеми забезпечення прав і свобод людини і громадянина в РФ. Конституційне право на судовий захист. Громадський обмеження прав і свобод людини і громадянина. Надзвичайний стан.

Обов'язки людини і громадянина в РФ. Конституційні обов'язки людини і громадянина в РФ. Конституційний обов'язок громадян РФ захищати Вітчизну.

Правовий статус іноземних громадян і громадян без громадянства в РФ. Правовий статус іноземних громадян і осіб без громадянства в РФ. Правовий статус біженців, його відмінність від статусу примусових переселенців. Надання політичного притулку в РФ.

Федеральний устрій Росії. Поняття і принципи федерального устрою Росії. Поняття і форми державного устрою. Росія - федеральна держава. Принципи федерального устрою Росії. Підписання Федерального Договору і інших договорів.

Російська Федерація – суверенна держава. Поняття державного суверенітету, його відзнака від національного і народного суверенітетів. Конституційно-правовий статус РФ. Предмети відання РФ: спільні і виключні.

Конституційно-правовий статус суб'єктів РФ. Види і статус суб'єктів РФ. Предмети відання суб'єктів РФ: спільні та виключні.

Адміністративно-територіальний устрій суб'єктів РФ. Поняття і принципи адміністративно – територіального устрою. Види адміністративно-територіальних одиниць.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування в РФ. Система органів РФ. Поняття і система органів РФ. Загальні принципи організації та діяльності органів РФ.

Президент РФ. Статус Президента РФ. Функції Президента РФ. Вибори Президента РФ. Компетенція Президента РФ. Дострокове припинення повноважень Президента РФ.

Представницькі (законодавчі) органи державної влади РФ. Федеральні Збори – парламент РФ. Структура, чисельність, порядок утворення парламенту Російської Федерації. Рада Федерації: структура і компетенція. Державна Дума: структура і компетенція. Порядок розпуску Державної Думи. Статус депутатів. Основні гарантії депутатської діяльності.

Федеральні органи виконавської влади. Уряд РФ: склад та порядок його формування. Компетенція Уряду РФ. Відставка Уряду РФ. Центральні органи федеральної виконавської влади.

Представницькі (законодавчі) органи державної влади суб'єктів РФ. Органи законодавчої влади суб'єктів РФ. Обласна Дума: склад, принципи, організаційні основи діяльності; компетенція і правові акти; Глава Думи, його повноваження; статус депутатів.

Органи виконавчої влади суб'єктів РФ. Адміністрація області: структура, компетенція, правові акти; Голова адміністрації. Порядок взаємодії представницького (законодавчого) і представницького органів державної влади області.

Конституційні основи судової влади в РФ. Конституційні принципи правосуддя. Судова система. Конституційний Суд РФ: склад, компетенція.

Конституційні основи місцевого самоврядування в РФ. Поняття і принципи місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування. Конституційні гарантії місцевого самоврядування.

Тема 21.

Основи конституційного права держав арабського світу (на прикладі Алжиру, Єгипету, Іраку, Ємену, Лівану, Сирії, Тунісу та інш.)

Особливості конституційного розвитку держав арабського світу. Загальна характеристика конституцій, їх особливості, структура. Роль релігійних джерел у системі джерел конституційного права країн арабського світу. Конституційне закріплення ісламу. Закони Шаріату. Коран. Конституційно-правові проблеми вирішення питань державної території. Територіальні спори в державах Близького Сходу (Кувейт та Ірак).

Особливості конституційного статусу особи. Статус жінок та немусульман. Громадянство (підданство) у державах арабського світу.

Особливості форм правління держав арабського світу. Конституційні принципи формування, структура та повноваження законодавчих органів. Конституційний статус глави держави. Конституційно-правове регулювання взаємовідносин глави держави та уряду.

Абсолютні монархії (Султанат Оман, Саудівська Аравія). Конституція Султанату Оман 1996 р. правовий статус Султана як глави держави, що уособлює всю повноту державної влади. Уряд: порядок формування, повноваження. Рада шури – дорадчий орган при главі держави. Король як глава держави в Саудівській Аравії: специфіка правового статусу. Дорадча рада та Юридична рада при главі держави.

Конституційні монархії (Бахрейн, Кувейт). Реалізація принципів розподілу влади, парламентської демократії. Правовий статус Еміра, Національних зборів та Ради міністрів. Діяльність дорадчих органів.

Дуалістичні монархії.

Йорданія. Правовий статус Короля. Національні збори: структура, повноваження. Порядок формування Сенату та Палати депутатів. Правовий статус Ради міністрів. Прем'єр-міністр.

Марокко. Правовий статус Короля, Палати представників та Ради міністрів. Конституційна Рада Марокко.

Держави арабського світу з республіканською формою правління (Алжир, Ліван, Сирія, Судан, Мавританія, Ємен, Туніс, Єгипет, Ірак, Лівія). Особливості організації державної влади. Правовий статус глав держав та парламентів. Порядок формування і склад урядів. Зміст конфесійної системи державної влади.

Тема 22.

Основи конституційного права держав Далекого Сходу (*Китай, Японія, Корея*)

Конституція Японії, її характеристика.

Правове регулювання громадських об'єднань. Політичні партії. Підприємницькі союзи. Профспілки.

Імператор Японії, особливості його конституційно-правового статусу. Парламент Японії. Повноваження Палати представників і Палати радників. Кабінет міністрів Японії, його компетенція.

Форма державного устрою. Місцеве самоврядування та управління.

Загальна характеристика Конституції КНР.

Вищі органи державної влади. Загальнокитайські збори народних представників – верховний орган державної влади. Постійний комітет. Головування республіки. Повноваження та обов'язки вищих органів державної влади.

Вищі органи державного управління. Державна рада. Повноваження та обов'язки.

Судова система та органи прокуратури в КНР. Загальні суди – Верховний народний суд і місцеві народні суди. Спеціальні суди – військові суди та інші тимчасові суди. Органи прокуратури. Повноваження та обов'язки органів судової влади КНР.

Місцеві органи державної влади, державного управління та громадське самоврядування.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Бориславська О.М., Заяць І.Я., Левицька Г.Р. Конституційне право зарубіжних держав. Програма курсу. Матеріали по підготовці курсових робіт для студентів юридичного факультету. [Текст]. – Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка. – 2006.
2. Бориславська О.М., Заяць І.Я. Конституційне право зарубіжних держав: Плани семінарських занять та рекомендації по вивченню тем, що виносяться на самостійне опрацювання для студентів юридичного факультету. [Текст]. – – Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка. – 2009.
3. Конституційне право зарубіжних держав. Збірник тестових завдань. . [Текст]. – Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка. – 2010.

Рекомендована література

1. Арановский К.В. Государственное право зарубежных стран: Учебное пособие. -- М: ИД «ФОРУМ»; ИНФРА-М, 2000.
2. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник. – Тернопіль: Астон, 2003.
3. Гураль П.Ф., Левицька Г.Р. Конституції і конституціоналізм у зарубіжних країнах. Посібник. За загальною редакцією к.ю.н. доц. Гуралю П.Ф. Львів: юридичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка, 1997.
4. Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов /Под общ. ред. чл.-корр. РАН, проф. М. В. Баглая д.ю.н., проф. Ю.И.Лейбо и д.ю.н., проф. Л.М. Энтина. — М.: Издательство НОРМА, 2001.
5. Коломієць Ю.М. Правовий статус монарха в державах Близького Сходу, Магрибу та Японії. Навчальний посібник. Х.: УВС МВС України.
6. Пронкин С.В., Петрушина О.Е. Государственное управление зарубежных стран: Учебное І ю-собие. — М.: Аспект Пресс, 2001.
7. Чиркин В. Е. Конституционное право зарубежных стран : практикум / В. Е. Чиркин. — 2-е изд., перераб. — М. : Норма, 2007.
8. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн: Академічний курс: підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2008.
9. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник / 5-е стереотипне видання. – К.: АртЕк, 2002.
10. Шаповал В.М. Конституційні системи зарубіжних країн. К.: Вища школа, 1992.

Загальна рекомендована література:

1. Автономов А.С., Сивицкий В.А., Черкасов А.И. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник / Под ред. А.С. Автономова. М.: Юриспруденция, 2001.
2. Алебастрова И.А. Конституционное право зарубежных стран: Учеб. пособие. М.: Юриспруденция, 2000.

3. Алексеев Н.А. Палата Лордов Британского Парламента: от Суда Короля Эгберта до революции Премьера Т. Блэра (825–2003 гг.). – М.: Издательство БЕК, 2003.
4. Блищенко И.П. Международное и внутригосударственное право. М., 1969.
5. Гессен В.М. Основы конституционного права. Пг., 1917.
6. Гессен В.М. Очерки истории науки государственного права // Известия СПбПИ. СПб., 1896. Т.16.
7. Дюги Л. Конституционное право. Общая теория государства. М., 1908.
8. Елистратов А.И. Государственное право. М., 1912.
9. Закономерности возникновения политических идей и институтов. М.: Наука, 1986.
10. Иностранное конституционное право / Под ред. В.В. Маклакова. М., 1997.
11. Институты конституционного права иностранных государств. - М.: Городец-издат, 2002.
12. Ковешников Е.М. и др. Конституционное право стран Содружества Независимых Государств /Ковешников Е.М., Марченко М.Н., Стешенко Л.А.: Учеб. пособие. - М.: Норма-Инфра-М, 1999.
13. Кокошкин Ф.Ф. Лекции по общему государственному праву. 2-е изд. М., 1912.
14. Конституции зарубежных государств: Учебное пособие / сост. Проф. В.В. Маклаков. – 4-е изд. – М.: Волтерс Клувер, 2003.
15. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Учебник. В 4-х томах. Отв. ред. Б.А. Страшун. – М.: БЕК, 1996.
16. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник. Том 1 / Рук. авт. коллектива и отв. ред. проф. Б.А. Страшун. М.: Бек, 1994.
17. Конституционное право зарубежных стран: Учебник для ВУЗов / под ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Энтина. - М.: Норма, 2004.
18. Конституционное право: Словарь / Отв. ред. В.В. Маклаков. М.: Юристъ, 2001.
19. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / В.О.Ріяка (керівник авт.кол.). – К.: Юрінком Інтер, 2002.
20. Коркунов Н.М. Русское государственное право. В 2 т. СПб., 1892-1893.
21. Мишин А.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник. – 10-е изд. – М.: Юстицинформ, 2003.
22. Нольде Б.Э. Очерки русского государственного права. СПб., 1911.
23. Орландо В. Принципы конституционного права. М., 1907.
24. Очерки конституционного права иностранных государств: Учеб. и науч.-практ. пособие / Отв. ред. Д.А. Ковачев. М.: Спарк, 1999.
25. Очерки конституционного права иностранных государств: учеб. и научно-практическое пособие. - М.: Спарк, 1999.
26. Сравнительное конституционное право / Ред. кол.: А.И. Ковлер, В.Е. Чиркин (отв. ред.), Ю. А. Юдин. М.: Изд. фирма "Ману-скрипт", 1996.
27. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран: Учебник. – 3-е изд., М.: Юрист, 2003.
28. Чудаков М.Ф. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учеб. пособие. Минск: ООО "Новое знание", 2001.
29. Эсмен А. Основные начала конституционного права. М., 1898.
30. Бойцова В.В. Грамматика свободы: Конституционное право России и зарубежных стран

(англосаксонская, континентальная и иные правовые системы): Учебные и научно-информационные материалы / В.В. Бойцова, Л.В. Бойцова. - М.: Издательская группа "Юрист", 2001.

Інформаційні Ресурси

- Австрія**
- <http://uk.wikipedia.org/wiki/Австрія>
Конституція
<http://uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstAustria.doc>
Президент
<http://www.hofburg.at>
[http://uk.wikipedia.org/wiki/Президент_\(Австрія\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/Президент_(Австрія))
Парламент
<http://www.parlinkom.gv.at>
- Бельгія**
- <http://uk.wikipedia.org/wiki/Бельгія>
Конституція <http://www.uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstBelgia.doc>
Спільний сайт Палати представників і Сенату
<http://www.fed-parl.be>
Монарх - Альберт II Бельгійський
<http://www.monarchie.be>
http://uk.wikipedia.org/wiki/Альберт_II
Прем'єр-міністр
<http://www.premier.be>
http://uk.wikipedia.org/wiki/Прем'єр-міністри_Бельгії
Парламент
<http://www.fed-parl.be>
- Великобританія**
- <http://uk.wikipedia.org/wiki/Великобританія>
Конституція <http://www.uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstEngland.doc>
Парламент
<http://www.parliament.uk>
Монарх
<http://www.royal.gov.uk>
[http://uk.wikipedia.org/wiki/Єлизавета_II_\(королева_Великобританії\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/Єлизавета_II_(королева_Великобританії))
Уряд
<http://www.number10.gov.uk> , <http://www.cabinet-office.gov.uk>
Уряд Уельсу
<http://wales.gov.uk>
Парламент Великобританії
<http://www.parliament.uk>
Парламент Шотландії
<http://www.scottish.parliament.uk>
Асамблея Північної Ірландії
<http://www.niassembly.gov.uk>

Греція	http://uk.wikipedia.org/wiki/Греція
	Конституція
	http://uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstGrecia.doc
	Президент
	http://www.presidency.gr
	http://uk.wikipedia.org/wiki/Президент_Греції
	Парламент
	http://artemis.parl.ariadne-t.gr
Данія	http://uk.wikipedia.org/wiki/Данія
	Конституція
	http://www.uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstDania.doc
	Монарх
	http://www.kongehuset.dk
	Фолькетінгет
	http://www.ft.dk/
	Уряд
Іспанія	http://uk.wikipedia.org/wiki/Іспанія
	Конституція
	http://www.uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstSpain.doc
	Монарх
	http://www.casareal.es
	http://uk.wikipedia.org/wiki/Хуан_Карлос_I
	Конгрес депутатів
	http://www.congreso.es
Італія	http://uk.wikipedia.org/wiki/Італія
	Конституція
	http://uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstItaly.doc
	Президент
	http://www.quirinale.it
	http://uk.wikipedia.org/wiki/Президент
	Прем'єр-міністр
	http://www.governo.it
Парламент	
http://www.senato.it/parlam.htm	

Люксембург	Конституція http://www.uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstLuxemburg.doc
	Монарх
	http://www.monarchie.lu
	http://uk.wikipedia.org/wiki/Великий_герцог
	Парламент
Нідерланди	http://www.chd.lu/
	Уряд
	http://www.gouvernement.lu
	http://uk.wikipedia.org/wiki/Нідерланди
	Конституція http://www.uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstNiderland.doc
Польща	Монарх
	http://www.koninklijkhuis.nl
	Уряд
	http://www.minaz.nl
	Парламент
Португалія	http://www.parlement.nl
	http://uk.wikipedia.org/wiki/Польща
	Конституція http://uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstPoland.doc
	Президент
	http://www.president.pl
Португалія	Сейм
	http://www.sejm.gov.pl
	Сенат
	http://www.senat.gov.pl
	Уряд
Португалія	http://www.premier.gov.pl
	http://uk.wikipedia.org/wiki/Португалія
	Конституція http://www.uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstPortugal.doc
	Президент
	http://www.presidencia.pt
Португалія	http://uk.wikipedia.org/wiki/Президент_Португалії
	Парламент
	http://www.parlamento.pt
	Прем'єр-міністр
	http://www.portugal.gov.pt
Португалія	http://uk.wikipedia.org/wiki/Політичний_устрій_Португалії
	http://uk.wikipedia.org/wiki/Список_прем'єр-міністрів_Португалії

Румунія

<http://uk.wikipedia.org/wiki/Румунія>

Конституція <http://www.uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstRomania.doc>

Президент

<http://www.presidency.ro>

http://uk.wikipedia.org/wiki/Список_президентів_Румунії

Парламент

<http://www.dias.vsat.ro>

Уряд

<http://www.guv.ro>

http://uk.wikipedia.org/wiki/Список_прем'єр-міністрів_Румунії

Туреччина

<http://uk.wikipedia.org/wiki/Туреччина>

Конституція <http://www.uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstTurkey.doc>

Президент

<http://www.cankaya.gov.tr>

<http://uk.wikipedia.org/wiki/Президент>

Генеральна Національна Асамблея

<http://www.tbmm.gov.tr>

Прем'єр-міністр

<http://www.rte.gen.tr>

<http://uk.wikipedia.org/wiki/Прем'єр-міністр>

Франція

<http://uk.wikipedia.org/wiki/Франція>

Конституції <http://www.uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstFrance1791.doc>

<http://www.uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstFrance.doc>

Президент

<http://www.elysee.fr/accueil>

http://uk.wikipedia.org/wiki/Ніколя_Саркозі

Національна Асамблея

<http://www.assemblee-nat.fr>

Прем'єр-міністр

<http://www.gouvernement.fr>

http://uk.wikipedia.org/wiki/Фйон_Франсуа

ФРН

Конституція <http://www.uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstGermany.doc>

Федеральний Президент

<http://www.bundespraesident.de>

Федеральний Канцлер

<http://www.bundestkanzlerin.de>

http://uk.wikipedia.org/wiki/Список_канцлерів_Німеччини

Бундестаг

<http://www.bundestag.de>

Бундесрат

<http://www.bundesrat.de>

<http://uk.wikipedia.org/wiki/Швейцарія>

Конституція <http://www.uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstitycia/ConstZvetheland.doc>

Президент

<http://www.admin.ch>

Федеральні Збори

<http://www.parliament.ch>

Уряд

<http://www.bk.admin.ch> , <http://www.admin.ch/br>

Австралія	Палата представників http://www.aph.gov.au/house/
Болгарія	Народні збори http://www.parliament.bg
Бразилія	Палата депутатів http://www.camara.gov.br
	Сенат http://www.senado.gov.br
Єгипет	Національна Асамблея Єгипту http://www.parliament.gov.eg
Індія	Парламент http://www.alsa.nic.in
Іран	Ісламська консультативна асамблея Ірану http://www.bahar.cgs.or.ir
Ірландія	Парламент http://www.irlgov.ie/oireachtas/
КНР	Всекитайські збори народних представників http://www.china.com/npc/
ПАР	Парламент Південно-Африканської Республіки http://www.parliament.gov.za
	Сенат http://www.aph.gov.au/senate/
Японія	Палата представників http://www.shugiin.go.jp/

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання іспит
5. Засоби діагностики успішності навчання